

สำนักหอสมุดกลาง มศว ประสานมิตร ชูชีวิตของผม

รองศาสตราจารย์พวา พันธุ์เมฆา *

เมื่อปี 2504 ผมเรียนจบ ม.6 (เทียบเท่ากับ ม.4 สมัยนี้) ตอนแรกผมใฝ่ฝันอยากเรียนให้จบปริญญา แต่ด้วยฐานะทางบ้านในช่วงนั้นไม่ดี ผมเลยต้องหันไปเรียนสายครู ซึ่งเป็นระบบ 2-2-2 คือ จบ ม.6 แล้วเรียน 2 ปีได้วุฒิ ป.กศ.ต้น (ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาขั้นต้น) ซึ่งตอนนั้นมีทั้งวิทยาลัยครูใน กทม และโรงเรียนฝึกหัดครูในต่างจังหวัดใหญ่ ๆ เปิดสอน จบแล้วหากมีทุนทรัพย์อยากเรียนต่อ ก็สามารถเรียนต่อที่วิทยาลัยครู ซึ่งมีหลักสูตรในระดับสูงขึ้นไปอีก 2 ปี จบแล้วได้วุฒิ ป.กศ.สูง (ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา ขั้นสูง) และถ้า จบ ป.กศ. สูงแล้ว จะต่อระดับปริญญาก็ได้เพราะตอนนั้นมีการตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษาขึ้นแล้ว เพื่อยกระดับวิชาชีพครูให้ถึงระดับปริญญา มีเปิดสอนแห่งเดียวคือ ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร อยู่ใน กทม ถนน สุขุมวิท ซอย 23

ผมนั้นเลือกมาเรียนครูใน กทม. ที่โรงเรียนฝึกหัดครูพระนคร บางเขน จบแล้วได้รับคัดเลือกให้ไปเรียนต่อที่วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา แต่ตอนนั้นผมสนใจที่จะไปต่อที่ วศ.ประสานมิตร เพราะได้คุยกับรุ่นพี่ที่เรียนอยู่ที่นั่น บอกว่าวิทยาลัยมีแผนกแนะแนวช่วยหางานสอนพิเศษให้นิสิตเพื่อจะได้มีรายได้ช่วยทางบ้าน สำหรับนิสิตฐานะทางบ้านไม่ค่อยดี ผมจึงไปสมัครสอบเข้าเรียนต่อ โขคดีสอบผ่านเข้าไปเป็นนิสิตรั้วเทาแดงได้ พอได้เป็นนิสิต สิ่งผมตื่นตาตื่นใจมากในรั้วเทาแดงก็คือ หอสมุด เพราะที่ผ่านมามาดอนเรียนมัธยม ผมไม่เคยใช้ห้องสมุดโรงเรียนเลยจริงๆ จำไม่ได้ว่ามีห้องสมุดหรือไม่ เพราะชีวิตประจำวัน พอไปถึงโรงเรียนก็อยู่แต่ในห้องเรียนกับสนามหน้าอาคารเรียนตอนพัก หากเป็นพักเที่ยง ผมก็ขี่จักรยานกลับบ้านไปกินข้าวกลางวันที่บ้านที่อยู่ในตลาด อิ่มแล้วก็ขี่กลับมาเรียนต่อภาคบ่าย ส่วนตอนเรียนที่โรงเรียนฝึกหัดครูพระนคร จำได้ว่ามีห้องสมุดอยู่ที่หอพัก 2 เป็นห้องใต้บันไดขึ้นชั้นสอง ส่วนผมพักอยู่หอพัก 1 ทางเดินจากอาคารเรียนไปหอพัก 1 ไม่ผ่านหอพัก 2 ผมจึงไม่เคยเข้าใช้ห้องสมุดเลยตลอด 2 ปีที่เรียน ทั้งไม่มีอาจารย์ผู้สอนท่านใดแนะนำให้เข้าไปอ่านหนังสือเพิ่มเติมเลย ดังนั้นพอมาเรียนที่ วศ.ประสานมิตร พบว่าหอสมุด (ไม่ใช่ห้องสมุดแล้ว) เป็นอาคารแยกต่างหาก ติดแอร์ทั้งหลัง มีหนังสือมากมาย แต่ตำราวิชาการส่วนใหญ่เป็นภาษาอังกฤษ เพราะตอนนั้นยังไม่ค่อยมีอาจารย์ในรั้วมหาวิทยาลัยเขียนตำราพิมพ์ออกมาจำหน่ายมากนัก ส่วนที่เป็นภาษาไทยมีมากก็คือนวนิยาย

ผมทราบประวัติภายหลังว่า ทางวิทยาลัยได้รับทุนและความช่วยเหลือจาก **The United States Agency for International Development (USAID)** ในการสร้างอาคารเฉพาะสำหรับหอสมุดหลังแรก พร้อมทั้งให้ทุนเพื่อจัดส่งอาจารย์ซึ่งสอนและทำงานวิชาชีพบรรณารักษ์ด้วยไปศึกษาต่อ ณ มหาวิทยาลัย

อินเดีย นำ ประเทศสหรัฐอเมริกา ทำให้ วศ.ประสานมิตรมีห้องสมุดสมัยใหม่ซึ่งเป็นแบบอย่างแก่ห้องสมุดของสถาบันอื่นๆ ของประเทศไทยในขณะนั้น [ความจริงด้านหน้าของอาคารยังมีอีกส่วนเป็นที่ตั้งของ “สถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก” (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็น สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์)] ตอนนั้นหอสมุดของ วศ.ประสานมิตร มีชื่อเสียงมาก มีคนมาดูงานอยู่บ่อยๆ เพราะนอกจากตัวอาคารจะดูทันสมัยแล้ว ระบบการปฏิบัติงานของบุคลากรห้องสมุดยังเป็นสากลอีกด้วย ตอนนั้นเรามีหัวหน้าบรรณารักษ์ชื่อ **ดร.มาเรีย เหล่าสุนทร** ท่านเป็นชาวฟิลิปปินส์ ไปศึกษาต่อที่สหรัฐอเมริกา และได้พบกับ **ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร** ซึ่งไปเรียนต่อที่นั่นเช่นกัน เกิดความรักใคร่ชอบพอกัน จึงแต่งงานและมาอยู่เมืองไทย ท่านอาจารย์ ดร.มาเรีย เรียนจบทางด้านบรรณารักษศาสตร์จึงเหมาะสมพอดีที่ วศ.มีหอสมุดใหม่ ท่านจึงได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบงานหอสมุด และท่านได้คิดให้เปิดสอนรายวิชา “การใช้ห้องสมุด” ขึ้น และเป็นวิชาบังคับ นิสิตทุกคนต้องเรียน

ผมได้เรียนวิชาดังกล่าวตอนเรียนในชั้นปีที่ 1 วิชานี้มีหน่วยกิตเพียง 1 หน่วยกิต แต่ต้องเรียนครั้งละ 2 ชั่วโมง (ปกติจำนวนชั่วโมงเรียนต่อครั้งจะเท่ากับจำนวนหน่วยกิตของวิชานั้นๆ เช่นวิชาที่มี 3 หน่วยกิต จำนวนชั่วโมงเรียนต่อสัปดาห์ก็คือ 3 ชั่วโมง) อาจารย์ที่สอนผมตอนนั้นชื่อ **อาจารย์นันทนา เผือกผ่อง** ท่านสอนดีมาก เข้าใจง่าย มีอารมณ์ขัน ผมเลยจำแนวทางการสอนของท่านมาใช้ตอนที่ผมเป็นอาจารย์ และคิดว่าได้ผลดี วิชานี้ผมแทบไม่ต้องท่องจำอะไรเลย เพราะท่านสอนการใช้ห้องสมุดว่าวิธีการที่ถูกต้องเป็นอย่างไร และมีแบบฝึกหัดให้ปฏิบัติ นิสิตได้ปฏิบัติจริงเมื่อจบเรื่องหนึ่งๆ จึงเกิดความเข้าใจ ทำเองได้ เช่นการค้นหาหนังสือในห้องสมุดต้องใช้บัตรรายการ บัตรรายการมีกี่ชนิด แต่ละชนิดให้ประโยชน์อะไร พอเปิดหาบัตรรายการของหนังสือที่ต้องการพบแล้ว สิ่งที่ต้องจดไว้เพื่อไปหาหนังสือที่ชั้นคืออะไร [(ก็คือ เลขเรียกหนังสือซึ่งประกอบด้วย เลขหมู่ (หอสมุด วศ. ใช้ระบบทศนิยมดิวอี้ เป็นเลข 3 หลัก และอาจมีทศนิยม) อักษรย่อจากชื่อผู้แต่ง (ภายหลังมีเลขผู้แต่งเพิ่มเข้ามา)] พอทราบเลขเรียกหนังสือแล้ว เราก็ไปที่ชั้นหนังสือที่มีหนังสือเลขนั้น ซึ่งเจ้าหน้าที่ห้องสมุดไปจัดเรียงหนังสือไว้ตามลำดับเลขเรียกหนังสือแล้ว เราก็จะหาหนังสือพบโดยง่าย ประสบการณ์นี้เป็นประสบการณ์แรกเกี่ยวกับการใช้ห้องสมุด ผมจึงได้ใช้ประโยชน์จากการเรียนวิชานี้ อย่างจริงจัง ผมสามารถค้นหาหนังสือที่ต้องการได้อย่างรวดเร็ว ทำให้อยากใช้ห้องสมุด ผมชอบอ่านอยู่แล้ว โดยเฉพาะนวนิยาย จำได้ว่าปีแรกผมอ่านหนังสือนวนิยายในหอสมุดของนักเขียนที่ผมชอบเกือบทุกเรื่องที่มีในหอสมุด โดยเฉพาะของทมยันตี ของกาญจนา นาคนันท์ ของกฤษณา อโศกสิน ของพนมเทียน และที่สำคัญ ผลการเรียนของผมในภาคเรียนแรก ผมได้เกรด A 1 ตัว คือ วิชาการใช้ห้องสมุด ผมภูมิใจมาก แม้จะเป็นวิชาเพียง 1 หน่วยกิต ก็ตาม

พอขึ้นปี 3 ต้องเลือกวิชาเอก ผมเลือกวิชาฟิสิกส์ ตอนนั้นเป็นวิชาเอกที่นิยมกันมาก ซึ่งมีเพื่อนๆ ที่เรียนมาด้วยกันตั้งแต่ปี 1 เลือกด้วยหลายคน นอกจากนี้ทางวิทยาลัยยังรับผู้ที่สมัครสอบเข้ามาเรียนอีก ก็เป็นเพื่อนๆ ที่เรียนในวิทยาลัยครูด้วยกันตอนจบ ป.กศ.ต้น ในรุ่นผมมีผู้เรียนวิชาเอกนี้ถึง 42 คน เรียนฟิสิกส์ ต้องขยันหาโจทย์มาทำเพื่อให้เข้าใจทฤษฎีที่อาจารย์สอน ซึ่งตอนนั้นบางรายวิชาอาจารย์ได้แต่สอนทฤษฎีให้ ส่วนจะให้เข้าใจมากขึ้นต้องหาโจทย์มาฝึกคิดให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น ผมอาศัยความรู้การใช้ห้องสมุด ไปค้นหา

หนังสือฟิสิกส์ภาษาอังกฤษที่มีโจทย์เกี่ยวกับเรื่องที่เราเรียนมา มานั่งแปลโจทย์ คิดแก้โจทย์นั้น แล้วดูเฉลยท้ายเล่ม (ถ้ามี) เป็นการช่วยให้เข้าใจได้มากขึ้น

ในช่วงเรียนปี 3-4 ผมได้สมัครขอทำงานห้องสมุดเพื่อให้มีรายได้พิเศษช่วยลดการขอเงินจากทางบ้าน ซึ่งตอนนั้น **ท่านอาจารย์วิชัย ทับเที่ยง** เป็นรองหัวหน้าหอสมุด ท่านได้รับผมไว้ จำได้ว่าท่านถามผมว่า วิชาการใช้ห้องสมุดผมได้เกรดอะไร ผมตอบว่าได้ A ท่านคงพอใจ พอได้ทำงาน งานที่ทำหลักๆ คือ การเซ็นรบบรรทุกหนังสือไปเก็บหนังสือที่ผู้ใช้งานทิ้งไว้บนโต๊ะ นำไปจัดเรียงบนชั้นเข้าที่เดิมตามหลักการเรียง ซึ่งผมมีความเข้าใจมาจากการเรียนวิชา บร 101 อยู่แล้ว จึงทำได้ดี นอกจากเก็บหนังสือแล้ว ยังมีพวกวารสาร/นิตยสาร ซึ่งก็เรียงตามอักษรของชื่อวารสาร ไม่ยากอะไร ต่อมาผมสนใจการซ่อมหนังสือ และการเขียนสันหนังสือ จึงขอศึกษาเวลากับเจ้าหน้าที่ห้องสมุดที่รับผิดชอบด้านนี้ คือ **คุณฉิว คำใหญ่** ซึ่งก็ได้รับการช่วยเหลือ (คือเป็นครูสอนผม) เป็นอย่างดี จนผมซ่อมหนังสือมีคุณภาพใช้ได้ นอกจากนี้ผมพอมือเขียนหนังสือได้สวยพอควรจึงขออาสาทดลองเขียนเลขเรียกหนังสือที่สันหนังสือดู (วิธีการสมัยนั้นใช้หมึกดำอินเดียย้อมที่สันหนังสือสำหรับหนังสือที่หนา ถ้าเป็นหนังสือที่บางจะทาที่ด้านหลังปก โดยให้สูงจากขอบด้านล่างประมาณ 1.5 นิ้ว ทิ้งไว้ให้แห้ง แล้วจึงนำทรายสเฟอร์ เปเปอร์สีขาวทาบลงพื้นผิวที่ดำ ใช้ปากกาไฟฟ้าที่เสียบปลั๊กกับเต้า รอกจนหัวปากการ้อนได้พอเหมาะ จึงเขียนเลขเรียกหนังสือนั้นลงไป กระยะให้เลขเรียกหนังสืออยู่ตรงกลางพอดี ทางอาจารย์ผู้รับผิดชอบเห็นลายมือผมที่เขียนก็ว่าใช้ได้ ผมเลยไม่ต้องไปเซ็นรถเก็บหนังสือ ให้มารับหน้าที่ซ่อมหนังสือและเขียนสันหนังสือแทน

พอจบปริญญาตรีแล้ว มี 2 ทางคือ ไปสอบบรรจุกรมสามัญศึกษา (ปัจจุบันเป็น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน) หรือ กรมอาชีวศึกษา หรือสมัครสอบเรียนต่อปริญญาโท ผมคิดหลายตลบ ในที่สุดตัดสินใจเรียนต่อ เพราะถ้าสอบบรรจุคงเลือกสอบกรมสามัญศึกษา แต่ผมจบปริญญาตรีด้วยเกรดเพียง 2.58 คงสู้เพื่อนๆ ไม่ได้ ตำแหน่งบรรจุก็มีไม่มาก ถ้าเรียนต่อปริญญาโท ค่าใช้จ่ายน่าจะพอหาเงินเองได้บ้าง คือทำงานห้องสมุด รับสอนพิเศษ จึงตัดสินใจเรียนต่อ แต่จะเรียนวิชาเอกอะไรดี ถ้าต่อฟิสิกส์ คงดูแลตัวเองไม่ทัน เพราะตอนนั้นผมไปออกค่ายพัฒนาชนบทกับเพื่อนๆ ที่อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน กลับมาคงดูหนังสือไม่ทัน แต่ผมชอบอ่านหนังสืออยู่แล้ว รู้จักนักเขียนต่างๆ พอประมาณ สอบถามจากรุ่นพี่แล้วข้อสอบเข้าวิชาเอกบรรณารักษศาสตร์ จะถามเรื่องของนักเขียน เรื่องของหนังสือ วารสาร เรื่องของสำนักพิมพ์ เรื่องของการอ่าน จึงคิดว่าถ้าเป็นแนวที่ว่าก็น่าจะพอสู้ได้ ผมจึงเลือกสาขาบรรณารักษศาสตร์ ผลการสอบผมสอบผ่าน แต่ตอนนั้นผมเลือกเรียนแค่ระดับประกาศนียบัตรชั้นสูงวิชาเฉพาะ (เหนือกว่าปริญญาตรี 1 ปี)

พอได้เรียนสาขาวิชานี้ ผมเรียนด้วยความเข้าใจ คล้ายๆกับความเข้าใจในวิชาการใช้ห้องสมุดที่เรียนตอนปี 1 ผมทำคะแนนได้ดีในรายวิชาสำคัญ คือ การแบ่งหมวดหมู่หนังสือ การทำรายการ บริการอ้างอิงและช่วยการค้นคว้า และนอกจากวิชาการในสาขาบรรณารักษศาสตร์แล้ว ผมยังขอรับจ้างทำงานห้องสมุดต่อไป

เช่นเดิม ช่วงว่างจากการเรียน ผมจะอยู่แต่ในห้องสมุด อ่านหนังสือต่างๆ ที่สนใจ ตอนนั้นผมชอบอ่านประวัติบุคคลสำคัญ โดยอ่านจากหนังสือภาษาอังกฤษบ้าง จากสารานุกรมบ้าง ผมเลยลองแปลประวัติบุคคลที่ผมสนใจจากหลายๆ เล่ม แล้วมาเรียบเรียงใหม่ เขียนเป็นต้นฉบับส่งไปที่บรรณาธิการวารสารชัยพฤกษ์ ของสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช ปรากฏว่าบรรณาธิการอ่านแล้วอนุญาตให้ลงตีพิมพ์ได้ ผมไม่แน่ใจว่าประวัติคนแรกที่ผมเขียนเป็นใคร แต่พอได้ลงตีพิมพ์ ภายหลังผมเขียนส่งไปอีก 2 คน รวม 3 คน คือ อาร์คิมิดีส เมกาเซตุง และอิตเลอร์ ได้คำตอบกลับมา จำไม่ได้ว่าครั้งละเท่าใด แต่ก็ภูมิใจที่ตนเองที่มีชื่อในวารสาร ภายหลังทางสำนักพิมพ์นำประวัติของทั้ง 3 คนที่ผมเขียนไปรวมกับประวัติบุคคลอื่น พิมพ์รวมเป็นเล่มเพื่อแจกจ่ายได้อีก แต่ผมก็ไม่ได้ค่าลิขสิทธิ์ในการเขียนอีกแต่อย่างใด

ช่วงที่เรียนประกาศนียบัตรชั้นสูงวิชาเฉพาะนี้ มีอาจารย์ผู้หญิงอาสาสมัครชาวอเมริกันมาช่วยสอน ด้วย ทำให้นิสิตได้มีโอกาสใช้ภาษาอังกฤษสื่อสารกับอาจารย์ที่พูดอังกฤษถึง 2 ท่าน อีกท่านคือ ดร.มาเรีย ที่เป็นหัวหน้าหอสมุดที่กล่าวไปแล้ว ผมเองถือเป็นโอกาสดีได้กล้าพูดฝรั่งมากขึ้น พอเทอมที่ 3 (ตอนนั้นระบบการเรียนยังเป็น 3 เทอม เทอมละ 3 เดือน) นิสิตต้องออกไปฝึกงานตามห้องสมุดต่างๆ จำได้ว่าวันที่เลือกโรงเรียนฝึกงานนั้นผมติดภารกิจไม่ได้เข้าร่วมประชุมด้วย ปรากฏว่าทุกคนเลือกโรงเรียนมัธยมของไทยใน กทม. กันไปหมดแล้ว เหลือเพียงโรงเรียนเดียวคือ โรงเรียนนานาชาติ ซอยร่วมฤดี (Ruamrudee International School- RIS) ผมไม่มีทางเลือก ต้องรับไปฝึกงานโรงเรียนนี้ โรงเรียนนี้ตั้งขึ้นเพื่อรองรับลูกๆ ของพวกทหารอเมริกันที่มาทำสงครามเวียดนาม และพวกนักเรียนต่างชาติอื่นบ้าง โรงเรียนมีการสอน 3 ระดับ คือ เกรด 1-6 เรียกว่าระดับประถม เกรด 7-8 เรียกว่าระดับอินเทอร์มีเดียต เทียบกับของไทย อาจเป็นระดับมัธยมศึกษาตอนต้น) และระดับ 9-12 เรียกว่า ไฮสกูล หรือมัธยมศึกษาตอนปลาย

ช่วงเดือนแรกผมฝึกงานที่ระดับประถมศึกษา **ผศ.บุญสม ก้านสังวร** เป็นอาจารย์ที่พาผมไปมอบตัวกับบรรณารักษ์ เป็นสตรีชาวอเมริกัน มีอายุมากแล้ว วันแรกเลยเธอจะให้ผมทำกิจกรรมเล่นนิทานให้เด็กเกรด 2 ฟังในช่วงบ่าย ผมรีบปฏิเสธว่ายังไม่พร้อม ขอศึกษาและเตรียมตัวก่อน แหม่มจึงบอก “งั้นวันพรุ่งนี้ ช่วงเช้าเป็นเด็กเกรด 4 จะเข้ามาร่วมกิจกรรมห้องสมุด เป็นการเล่นนิทาน” คือทุกวันห้องสมุดจะมีตารางจัดกิจกรรมเป็นช่วงๆ ว่ามีนักเรียนเกรดใดบ้างที่จะเข้ามา บรรณารักษ์จะต้องเตรียมกิจกรรมให้เด็กๆ ปฏิบัติกันอาจเป็น เล่นนิทาน สอนการใช้หนังสือสารานุกรม สอนการใช้หนังสือพจนานุกรม สอนการใช้บัตรรายการค้นหาหนังสือ เป็นต้น

ผมหนักใจมาก เพราะต้องเล่นนิทานเป็นภาษาอังกฤษ เย็นนั้นพอกลับไปวิทยาลัยฯ ผมรีบเข้าห้องสมุดค้นหานิทานไทยที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษ ผมจำได้ว่าเคยเห็นหนังสือของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครูเล่มหนึ่ง เนื้อหาเป็นนิทานไทยที่ให้ข้อคิดต่างๆ หลายเรื่องในเล่ม ผมค้นหาจนพบ รีบขอยืมกลับไปหอพัก อ่านหลายเรื่อง ตัดสินใจเลือกรื่อง “**กระต่ายบนดวงจันทร์**” ผมอ่านจนจำเนื้อเรื่องได้ แล้วก็ลงมือท่องจดจำคำศัพท์ต่างๆ ที่ใช้ และซ่อมเล่มเป็นภาษาอังกฤษอยู่คนเดียว จนพอมั่นใจว่า “เราทำได้” วันรุ่งขึ้น ผมลงเรือหางยาวท่าประสานมิตร ไปทางประตูน้ำ ไปขึ้นที่ท่าซอยร่วมฤดีที่โรงเรียนตั้งอยู่ แล้วเดินเข้าโรงเรียน ไปที่

ห้องสมุดระดับประถมศึกษา จนถึงเวลา 9.00 น. มีคุณครูนำนักเรียนเกรด 4 มาส่งที่ห้องสมุด แหม่ม บรรณารักษ์ต้อนรับ แล้วพาเด็กไปนั่งเก้าอี้ตั้งเป็นรูปวงกลมตรงมุมห้องสมุด แนะนำผมให้กับนักเรียน แล้วก็ มอบภารกิจให้ผม ผมก็เริ่มทักทายนักเรียน แล้วก็เริ่มบอกว่าจะเล่านิทานไทยเรื่องกระต่ายบนดวงจันทร์ให้ ฟัง ซึ่งกิจกรรมก็ผ่านไปด้วยดี (ความจริงตอนเล่ามีเรื่องที่ทำให้ผมเหงื่อตก แต่มีนักเรียนอินเดียช่วยผมไว้ได้ รายละเอียดถ้าเล่าจะยาวเกินไป)

ผ่านไป 1 เดือน ผมก็เปลี่ยนไปฝึกงานที่ห้องสมุดระดับมัธยม ที่นั่นนักเรียนโตขึ้น เป็นสาวเป็นหนุ่มกัน แล้ว งานส่วนใหญ่เป็นการให้บริการ ยืม-คืน การจัดชั้นหนังสือ การช่วยนักเรียนค้นหาหนังสือ การตอบคำถาม นักเรียน พอจบฝึกงาน เกรดออก เป็นอันจบหลักสูตร ป.ชั้นสูงวิชาเฉพาะ บรรณารักษศาสตร์ ผลการเรียนผม ได้คะแนนเฉลี่ยสูงกว่า 3.50 ได้รับอนุญาตให้เรียนต่อปริญญาโทโดยไม่ต้องสอบ ผมสมัครเรียนต่อเลย ใน ระดับปริญญาโทนั้น ผมเรียนเฉพาะวิชาทางการศึกษา เพราะวิชาเอกเรียนหมดไปแล้ว วิชาที่เรียนเพิ่มเช่น วิชาปรัชญาการศึกษา วิชาการอุดมศึกษา วิชาการวิจัยทางการศึกษา ขณะเดียวกันก็ต้องคิดหาหัวข้อเพื่อทำ ปริญญาโทไปด้วย

ช่วงที่ฝึกงานที่ห้องสมุดระดับมัธยมนั้น บรรณารักษ์ที่ห้องสมุดนี้คงเห็นผมทำงานดีกระมัง วันหนึ่งเธอ มาถามผมว่า สนใจจะทำงานห้องสมุดในวันเสาร์-อาทิตย์หรือไม่ ผมบอกว่า “สนใจ” เธอจึงบอกว่า เพื่อนเธอ เป็นหัวหน้าธุรการอยู่สถานทูตอเมริกา ถนนวิฑู ห้องสมุดของสถานทูตยังไม่เป็นระบบที่ดี เขาอยากจ้าง บรรณารักษ์ทำงานล่วงเวลา ผมตอบตกลง เพราะคิดว่าจะได้ฝึกภาษาอังกฤษไปด้วย แล้วเธอก็เขียนจดหมาย ให้ผมนำไปที่สถานทูตในวันที่กำหนด โดยเธอติดต่อล่วงหน้าไว้ให้แล้ว ถึงวันกำหนดผมก็ไป พบบอกชื่อผมที่ ห้องเจ้าหน้าที่ตรงทางเข้าก็ได้รับความสะดวกร มีคนพาไปพบหัวหน้าฝ่ายธุรการ คู่กันจนรู้เรื่อง เขาก็พาผมไป ที่ห้องสมุด พบว่าเป็นห้องที่มีชั้นหนังสือ มีหนังสือต่างๆ อยู่เกือบเต็มทุกชั้น มีโต๊ะที่นั่งอ่าน แต่หนังสือไม่มีการ แบ่งหมวดหมู่ ไม่มีบัตรรายการไว้สืบค้น ผมจึงอธิบายว่างานที่ผมจะทำหลักๆ คือแบ่งหมวดหมู่หนังสือให้เป็น ระบบ และทำเครื่องมือช่วยค้น คือทำบัตรรายการ (สมัยนั้นยังไม่มีระบบห้องสมุดอัตโนมัติ ไม่มีคอมพิวเตอร์)

ผมทำงานที่ห้องสมุดสถานทูตอยู่ช่วงแรก 3 เดือน ได้เงินมาประมาณ 4,000 บาท พอเป็นค่าเทอม เรียนปริญญาโทปีที่ 2 และยังได้ทำต่อมาอีกประมาณ 8 เดือน จนห้องสมุดเป็นระบบมากขึ้น จนผมต้องทำ ปริญญาโทไป เวลาไม่ค่อยจะมี จึงบอกหัวหน้าฝ่ายธุรการของสถานทูตว่า ผมคงต้องขอลาออก และขอบคุณ หัวหน้ามากๆ ที่ให้โอกาสผมได้เข้ามาทำงานที่ห้องสมุดสถานทูต

ในช่วงเรียน ป.วิชาเฉพาะ และปริญญาโทนั้น ทาง ดร.มาเรีย ได้เสนอทางวิทยาลัยให้มีโอกาส สอนวิชาการใช้ห้องสมุด ซึ่งเป็นวิชาบังคับที่นิสิตทุกคนต้องเรียน ตอนนั้นวิทยาลัยวิชาการศึกษาได้เปิดสอน นักศึกษาภาคค่ำ เรียกกันว่า ทไวไลท์ (Twilight) ทุกคนต้องเรียนวิชาการใช้ห้องสมุด ซึ่งจะสอนในช่วงเวลา 18.00-19.45. น. แต่เดิมอาจารย์ประจำหอสมุดนั้นเป็นผู้สอน จะได้ค่าสอนหน่วยกิตละ 600 บาท วิชาการใช้ ห้องสมุดนั้นมีเพียง 1 หน่วยกิต แต่ต้องเรียนประมาณ 2 ชั่วโมง แต่ผู้สอนได้เงินเพียง 600 บาท ผิดกับผู้สอน

รายวิชาอื่นที่มี 2 หน่วยกิต สอน 2 ชั่วโมง ได้เงินค่าสอน 1,200 บาท ผมเข้าใจว่าอาจารย์ผู้สอนรายวิชานี้คงเป็อกับความแปลกแยกอันนี้เลยตอนหลังไม่ยอมสอน อยากเลิกงานแล้วกลับบ้านดีกว่า ส่วนพวกผมที่ยังเป็นนิสิต คิดว่าถ้ามีโอกาสได้สอน เป็นการฝึกวิทยายุทธ์ในการสอน ถ้าจบออกไปสอนตามวิทยาลัยครูจะได้สอนได้ทันทีอย่างมั่นใจ ทั้งยังได้เงินตอบแทน แม้จะดูไม่ค่อยยุติธรรม

ผมได้รับเลือกให้สอนวิชานี้แก่นักศึกษาภาคค่ำอยู่หลายรุ่น จำได้ว่ารุ่นแรกสอนตอนภาคฤดูร้อน โรงเรียนปิดเทอม ครุตามโรงเรียนต่างๆ ได้พักงานสอน สามารถมาเรียนตอนกลางวันได้ ผมเตรียมการสอนอย่างเต็มที่ จดโน้ตไว้ว่าจะสอนลำดับอย่างไร คำนวณเนื้อหาที่สอนแล้วว่าคงพอดี 2 ชั่วโมง แต่พอสอนจริง ความที่ตื่นเต้นผมสอนไปเพียงชั่วโมงครึ่ง หหมดเนื้อหาที่เตรียมมา ใจคอไม่ดีเลย ต้องถามนักศึกษาว่า มีใครสงสัยอะไรไหม ต้องการให้พูดทบทวนซ้ำในประเด็นที่ยังไม่เข้าใจก็ได้นะ แต่ไม่มีใครถาม ผมเลยต้องจบการสอนในคาบนั้น นักศึกษาได้เลิกก่อนเวลา รู้สึกชอบใจกัน แต่ผู้สอนเหงื่อแตก แต่หลังจากนั้นผมนึกถึงการสอนของอาจารย์นันทนา ผมเลยงัดกลยุทธ์ของอาจารย์มาใช้ในระยะหลัง ปรากฏว่านักศึกษาชอบใจ สนใจเรียนดี ไอ้ที่ผมเตรียมมาสอน 2 ชั่วโมง แต่สอนจบเพียงชั่วโมงครึ่งนั้นไม่มีอีกแล้ว มีแต่ 2 ชั่วโมง เนื้อหาที่เตรียมมายังสอนไม่จบ เพราะออกนอกกลุ่มนอกทางเสียบ่อยๆ

เมื่อผมจบปริญญาโท ตอนนั้นวิทยาลัยวิชาการศึกษามีวิทยาเขตในต่างจังหวัดหลายแห่ง มีที่บางแสน ชลบุรี (ปัจจุบัน มหาวิทยาลัยบูรพา) ที่ พิษณุโลก (ปัจจุบันเป็น มหาวิทยาลัยนเรศวร) ที่มหาสารคาม (ปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม) ที่สงขลา (ปัจจุบัน มหาวิทยาลัยทักษิณ) ทุกแห่งมีอาคารหอสมุดต่างหาก บางแห่งขยับขยายใหญ่โตแล้ว บางแห่งเพิ่งจะเริ่มเปิดบริการ ดังนั้นจึงมีการรับอาจารย์บรรณารักษ์ไปปฏิบัติงาน ตอนผมจบนั้นจำได้ว่ามี 2 ตำแหน่ง คือที่ วศ.ประสานมิตร และ วศ.มหาสารคาม ผมเลยสอบบรรจุที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา และเลือกไปบรรจุที่ วิทยาลัยวิชาการศึกษา สงขลา ตอนนั้นมี ศ.ดร.สมพร บัวทอง เป็นอธิการ ที่วศ.สงขลา ผมได้ใช้วิชาที่เรียนไปอย่างเต็มที่ เพราะทั้งห้องสมุดมีผมกับภารโรงอีก 1 คน อาคารหอสมุดนั้นตั้งอยู่ระหว่างอาคารเรียน (ตอนนั้นมีเพียงหลังเดียว) กับอาคารหอพัก 3 ชั้น 1 หลัง หอพักนั้นชั้นล่างเป็นโถงโถง ใช้สำหรับนิสิตเรียนลำพัง ชั้น 2 เป็นที่พักนิสิตหญิง ชั้น 3 เป็นที่พักนิสิตชาย ทางขึ้นหอพักขึ้นบันไดคนละข้าง ผมเป็นอาจารย์บรรณารักษ์ คือทั้งสอนวิชาการใช้ห้องสมุด และทำหน้าที่บรรณารักษ์ ทำงานบรรณารักษ์ทั้งหมดและงานภารโรงบางส่วน กล่าวคือ งานบรรณารักษ์หลักๆ นับแต่การจัดหาทรัพยากรสารสนเทศเข้าห้องสมุด การแบ่งหมวดหมู่หนังสือ การทำรายการหนังสือลงในบัตรรายการ เขียนเลขเรียกหนังสือที่สันหนังสือ งานภารโรงบางส่วนคือ การเปิด-ปิดห้องสมุด เพราะผมอยู่หอพัก/บ้านพักในวิทยาลัย ตอนเช้าผมจึงมักจะถึงหอสมุดก่อนคนอื่น งานจัดหนังสือชั้นชั้น งานปิดกวาดพื้นห้องสมุดบางครั้งผมก็ทำเสียเอง

นิกย้อนหลังไป ชีวิตรับราชการผมเริ่มที่ วศ.สงขลา ผมต้องขอบคุณอย่างใหญ่หลวงต่อหอสมุดวศ./ มศว ประสานมิตร ที่ช่วยชุบชีวิตผมจากเด็กบ้านนอกที่เข้ามาหาความรู้เพื่อประกอบวิชาชีพ จนสำเร็จเป็นเบื้องต้นแล้ว ผมได้เรียนวิชาการใช้ห้องสมุด เหมือนการได้ติดตามทางปัญญา เพราะอยากรู้อะไร ผมจะเข้าใจว่าความรู้มันอยู่ในหนังสือประเภทใด (ปัจจุบันต้องใช้ว่าอยู่ในทรัพยากรสารสนเทศ

ประเภทใดเป็นพรีนซ์ (ตัวพิมพ์) หรือดิจิทัล) อยู่ที่ไหน จะเข้าถึงได้อย่างไร ทรัพยากรนั้นมีวิธีใช้อย่างไร ผมได้เรียนรู้การซ่อมหนังสือ การเขียนสันหนังสือ [พอไปทำงานที่ วศ.สงขลา ผมสามารถจัดหาอุปกรณ์ การซ่อมหนังสือได้อย่างเหมาะสม และสอนการโรงของหอสมุด (นายจิต วุฒิปุญญะ) ซ่อมหนังสือได้อย่าง สวยงาม แข็งแรง จนนายจิตพัฒนาฝีมือการซ่อมได้อย่างมีคุณภาพ ภายหลัง วศ.สงขลา และ มอ.ปัตตานี มีการสอนในระดับปริญญาโท ซึ่งนิสิตต้องทำวิทยานิพนธ์ ทำเสร็จต้องมีการเข้าเล่ม เย็บรูปเล่มให้สวยงาม นายจิตมีฝีมือการทำปกหนังสือ ชื่อเสียงเลื่องลือจนนิสิตที่จบปริญญาโททั้ง 2 สถาบันมาว่าจ้างให้เข้าปก จรรย์งานแทบไม่ไหว] ผมได้ทำงานห้องสมุด พอได้เงินค่าจ้าง ช่วยเป็นค่ากินอยู่ขณะเรียน ได้ค้นคว้าใน ห้องสมุดเขียนบทความไปตีพิมพ์ในวารสาร ได้เงินมาช่วยจุนเจือชีวิตในช่วงนั้น

ผมไปรายงานตัวรับราชการที่ วศ.สงขลาเมื่อ 2 ตุลาคม 2512 ทำงานที่นั่นอยู่ 7 ปี ย้ายจาก มศว สงขลาไปที่ มศว ประสานมิตร เมื่อปี 2519 มาเป็นอาจารย์บรรณารักษ์เช่นเดิม คือ ทั้งทำงานห้องสมุดและ สอน งานห้องสมุดผมได้รับมอบหมายทำงานจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ งานสอน ผมได้รับมอบหมายให้สอน วิชาการแบ่งหมู่หนังสือระบบทศนิยมดิวอี้ในระดับปริญญาตรี ต่อมาได้รับมอบหมายให้สอนวิชาห้องสมุด โรงเรียนซึ่งเป็นวิชาเลือก ตอนนั้นอาคารหอสมุดได้ขยายออกไปทางทิศตะวันออกอีก 1 หลัง ย้ายประตู ทางเข้า-ออกหอสมุดมาอยู่ด้านทิศเหนือของอาคาร

มาอยู่ที่ มศว ประสานมิตร ตอนนั้นสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ มีโครงการจัดอบรมครู บรรณารักษ์ เพราะตอนนั้นโรงเรียนทั้งระดับมัธยมและประถมไม่มีครูบรรณารักษ์ที่มีความรู้ด้าน บรรณารักษศาสตร์โดยตรงรับผิดชอบ ซึ่งนักการศึกษาบอกว่าโรงเรียนยุคใหม่ต้องมีห้องสมุด มีครูบรรณารักษ์ ที่จบทางบรรณารักษศาสตร์ ห้องสมุดนั้นถึงบให้จัดตั้งก็สามารถมีห้องสมุดได้ หนังสือพอซื้อหามาได้ แต่ครู บรรณารักษะนี้สีจะหาจากไหน ตอนนั้นสถาบันที่ผลิตบัณฑิตทางบรรณารักษศาสตร์ก็มี จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัยและ มศว เท่านั้น และเป็นการผลิตในระดับปริญญาโท ซึ่งส่วนใหญ่เมื่อจบไปก็จะไปสอบเข้าเป็น อาจารย์บรรณารักษ์ในวิทยาลัยครูเป็นส่วนใหญ่ เพราะวิทยาลัยครูเริ่มเปิดสอนวิชาเอกนี้เพื่อผลิตครู บรรณารักษะระดับปริญญาตรี เป้าหมายให้ไปปฏิบัติงานในโรงเรียน แต่การผลิตมิใช่ปุบปับจะทำได้ทันที ต้อง ใช้เวลา สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ร่วมกับกรมสามัญศึกษาจึงจัดโครงการอบรมครูบรรณารักษ์เพื่อให้ โรงเรียนมีครูบรรณารักษ์ที่พอมีความรู้ในเรื่องการจัดการห้องสมุดเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอน การนี้สมาคม ฯ จำต้องหาวิทยากรเพื่อสอนให้ความรู้ ซึ่งหัวข้ออบรมนั้นแน่นอนว่าต้องมีเรื่อง การแบ่งหมวดหมู่หนังสือ ระบบทศนิยมดิวอี้ และการกำหนดหัวเรื่อง ตอนนั้น ศ.ดร.ลมูล รัตตากร ท่านเป็นอาจารย์สอนประจำอยู่กับ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ ท่านได้เสนอชื่อผมให้เป็นเป็นวิทยากรบรรยายหัวข้อดังกล่าว การอบรมจะใช้ ช่วงเวลาปิดภาคฤดูร้อน จำได้ว่ารุ่นแรกๆ นั้นอบรมที่โรงเรียนสาธิต มศว ประสานมิตร ปีต่อมา ไปอบรมที่ มศว ปทุมวัน

ในการอบรมรุ่นแรก ๆ ปัญหาคือ หนังสือแผนการจัดหมู่ระบบทศนิยมดิวอี้ นั้น มีของที่สมาคม ห้องสมุดฯ จัดพิมพ์ เป็นปกแข็งราคาค่อนข้างสูง ซึ่งทางสมาคมฯ ให้ยืมมาใช้ในการอบรม แต่เมื่ออบรมจบ

แล้ว การกลับไปปฏิบัติงานจำเป็นต้องมีคู่มือดังกล่าว เพื่อเปิดหาเลขหมู่ที่เหมาะสมกับเนื้อหาของหนังสือ แต่ห้องสมุดโรงเรียนไม่สามารถซื้อหาได้ ทั้งในการอบรมก็เป็นอุปสรรค เพราะหนังสือมีจำนวนน้อย ผมในฐานะวิทยากรจึงคิดแก้ปัญหาหลังจากอบรมรุ่นแรกไปแล้ว ผมตัดสินใจนั่งแปลแผนการจัดหมู่ระบบทศนิยมดิวอี้ในส่วนที่จำเป็นต้องใช้กับหนังสือในประเทศไทย รวมทั้งตารางประกอบที่จำเป็นต้องใช้ พอแปลเสร็จ ผมจัดพิมพ์เป็นเล่ม โดยต้นฉบับใช้วิธีพิมพ์ลงกระดาษไข แล้วโรเนียวออกมา ตอนพิมพ์กระดาษไข ผมได้ขออนุญาต ท่านอาจารย์วิชัย ทับเที่ยง ผู้อำนวยการหอสมุด มศว ประสานมิตรในขณะนั้น เพื่อใช้เครื่องพิมพ์ดีดและเครื่องโรเนียวของสำนักหอสมุด ผมใช้เวลาตอนเย็นจนถึงห้องสมุดปิดบริการทำอยู่จนได้หนังสือโรเนียวออกมาจำนวน 150 ชุด พอรุ่นต่อไปมีการอบรม ผมจึงใช้หนังสือนี้เป็นคู่มือในการสอน และเสนอแนะให้ครูที่มาอบรมซื้อกลับไป ผมจำได้ว่าขายเล่มละ 50 บาท ให้ได้ทุนคืนเท่านั้น ปรากฏว่าครูส่วนใหญ่ซื้อกันกลับไป ทำให้อบรมไปแล้ว สามารถทำงานห้องสมุดได้ตามหลักวิชาการจริงๆ และผมเคยไปเยี่ยมโรงเรียนหลายแห่ง พบว่าครูบรรณารักษ์โรงเรียนหลายแห่งนั้น ไม่เคยได้เข้ารับการอบรม แต่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบงานห้องสมุดต้องจัดแบ่งหมวดหมู่หนังสือให้เป็นระบบ คุณครูท่านนั้นทราบว่ามีหนังสือของพิมพ์โรเนียวออกมาท่านหาซื้อไม่ได้ จึงไปหยิบยืมหนังสือดังกล่าวจากครูบรรณารักษ์ที่เคยอบรม นำไปถ่ายเอกสาร เย็บเล่ม เป็นคู่มือปฏิบัติงาน

เมื่อผมทราบว่าครูบรรณารักษ์ตามโรงเรียนต่างๆ ถามหาหนังสือแผนการแบ่งหมู่ระบบทศนิยมดิวอี้ฉบับโรเนียวกันมาก แต่ผมไม่ได้ทำออกมาอีก ผมจึงตัดสินใจนำต้นฉบับเข้าโรงพิมพ์ โดยปรับปรุงเนื้อหา แปลเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยคิดว่าถ้าสมบูรณ์แล้ว อาจารย์บรรณารักษ์ตามวิทยาลัยครูที่เปิดสอนวิชาเอกบรรณารักษศาสตร์ก็น่าจะสนใจซื้อไปใช้เป็นเครื่องมือในการสอนได้ จากนั้นผมก็จัดพิมพ์หนังสือดังกล่าวโดยตอนนั้นพิมพ์ใช้ตัวพิมพ์ตะกั่ว เรียงพิมพ์ เรียกว่า ระบบเลตเตอร์เพรส (Letter Press) พอต้นฉบับภาษาอังกฤษมีการปรับปรุงเนื้อหาให้สอดคล้องกับวิชาการที่เปลี่ยนแปลงไป ผมก็แปลเพิ่มเติม หนังสือนี้ผมพิมพ์ในระบบเลตเตอร์เพรสนี้ประมาณ 3 ครั้ง จากนั้นผมก็เปลี่ยนเป็นระบบออฟเซต (Off Set) คือต้นฉบับของผม นำไปพิมพ์คอมพิวเตอร์ แล้วถ่ายออกมาบนกระดาษคล้ายกระดาษถ่ายรูป นำม้วนกระดาษที่มีข้อความตามต้นฉบับนั้นมาตัดแปะบนกระดาษตามขนาดหน้าของหนังสือทีละหน้าจนจบ ภาษาการพิมพ์เรียกว่า ทำอาร์ตเวิร์ก ถือเป็นต้นฉบับ จากนั้นนำส่งโรงพิมพ์ โรงพิมพ์จะส่งต้นฉบับไปทำเพลตพิมพ์ เพลตพิมพ์นี้นำมาเข้าแท่นพิมพ์ ดำเนินการพิมพ์ตามจำนวนที่ผู้ว่าจ้างกำหนด ระบบการพิมพ์แบบนี้คุณภาพตัวอักษรจะชัดเจนดีกว่าระบบเลตเตอร์เพรส หนังสือนี้ผมพิมพ์ในระบบออฟเซตอยู่ 3-4 ครั้ง เป็นการพิมพ์เพิ่มเพราะที่พิมพ์ไว้จำหน่ายหมด หรือเมื่อต้นฉบับภาษาอังกฤษมีการปรับปรุงเป็น edition ใหม่ และตอนหลังสุดนี้ต้นฉบับพิมพ์ที่เคยทำอาร์ตเวิร์กเป็นกระดาษที่ถ่ายมา ระบบการพิมพ์ได้พัฒนาขึ้น คราวนี้แทนที่จะพริ้นต์เป็นกระดาษออกมาตัดแปะทำต้นฉบับ ผมใช้วิธีวิธีพิมพ์ต้นฉบับลงในโปรแกรมไมโครซอฟต์เวิร์ด จัดหน้าหนังสือบนจอคอมพิวเตอร์ ตรวจสอบการสะกดคำ การเว้นวรรค การตัดคำต่างๆ ให้เหมาะสม ถูกต้อง แล้วสั่งเครื่องให้จัดเก็บ (save) ไว้ในฮาร์ดดิสก์ ทำเช่นนี้ตั้งแต่หน้าแรกจนถึงหน้าสุดท้าย แบ่งเนื้อหาเป็นไฟล์ แต่ละไฟล์มีความยาวที่เหมาะสม จัดหน้า ใส่เลขหน้าลำดับตั้งแต่ปก หน้าชื่อเรื่อง หน้าปกใน เนื้อหา ไปจนถึงภาคผนวก

บรรณานุกรม พอจะส่งโรงพิมพ์ ผมจะไรต์ (Write) คือสั่งให้คอมพิวเตอร์เขียนไฟล์เนื้อหาหนังสือลงบนแผ่นดิสก์ ส่งให้โรงพิมพ์ โรงพิมพ์ส่งแผ่นดิสก์ไปให้โรงงานทำเพลต พอได้เพลตมา โรงพิมพ์นำเพลตเข้าแท่นพิมพ์ ดำเนินการพิมพ์ได้เลย

หลังจากทำหนังสือ แผนการจัดหมู่ระบบทศนิยมดิวอี้ แล้ว ผมยังเรียบเรียงหนังสือ “หัวเรื่องภาษาไทย” อีกเล่ม เพราะเป็นคู่มือที่จำเป็นในงานการจัดหมวดหมู่หนังสือและกำหนดหัวเรื่อง นอกจากนี้จากประสบการณ์ที่คลุกคลีกับห้องสมุดโรงเรียนมา ผมจึงได้เรียบเรียงหนังสือ “ห้องสมุดโรงเรียน-ทฤษฎีและปฏิบัติ” ขึ้นมาอีกเล่ม เพื่อให้เห็นภาพรวมของการดำเนินงานห้องสมุดทั้งหมดว่าควรเป็นอย่างไร หนังสือนี้ผมตีพิมพ์ 2 ครั้ง แต่ภายหลังทางกรมสามัญศึกษาได้จัดทำ คู่มือการดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียน โดยเนื้อหาบางส่วนก็นำไปจากตำราของผม แต่ผมไม่หวงอะไร เพราะเป็นประโยชน์ต่อครูบรรณารักษ์ ช่วยทำให้ห้องสมุดโรงเรียนพัฒนาไปสู่รูปแบบห้องสมุดที่แท้จริง

หนังสืออีกเล่มที่ผมเรียบเรียงขึ้นมาคือ “สารนิเทศกับการศึกษาค้นคว้า” เล่มนี้ผมเรียงเรียงตามเนื้อหาที่สอนในรายวิชาชื่อดังกล่าวที่เป็นวิชาบังคับ ซึ่งวิชานี้เมื่อก่อนคือวิชา “การใช้ห้องสมุด” นั่นเอง หนังสือนี้เน้นการใช้ห้องสมุดคือ สำนักหอสมุดกลางของ มศว ประสานมิตร โดยตรง แต่อาจนำไปประยุกต์ใช้กับหอสมุดอื่นก็ได้ โดยเฉพาะหลักการใหญ่ๆ

การเรียบเรียงตำราต่างๆ ที่กล่าวข้างต้น ผมต้องอาศัยแหล่งความรู้จากสำนักหอสมุดกลางเป็นสิ่งสำคัญ นับว่าสำนักหอสมุดกลางช่วยชีวิตผมด้านการเขียนตำราเป็นอย่างมาก การอบรมครูบรรณารักษ์ที่จัดโดยสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ร่วมกับคณาจารย์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ นั้น ครูที่มารับการอบรม เป็นครูจากกรมสามัญศึกษาและสำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร หลังจากหมดโครงการไม่กี่ปี ครูบรรณารักษ์ที่ผ่านการอบรมไประยะหนึ่งมีตำแหน่งสูงขึ้น เป็นหัวหน้าสายวิชาบ้าง เขยิบขึ้นเป็นรองผู้อำนวยการบ้าง บางคนขึ้นไปถึงผู้อำนวยการโรงเรียน หรือบางคนเกษียณอายุไปบ้าง ทำให้โรงเรียนขาดแคลนบรรณารักษ์อีกเช่นเคย ช่วงนั้นสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร ได้เห็นความสำคัญของห้องสมุดและความจำเป็นในการมีบรรณารักษ์ที่มีความรู้ทางการบริหารจัดการห้องสมุดจึงได้ติดต่อกับทางภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ของ มศว เพื่อจัดการอบรมครูบรรณารักษ์ให้กับโรงเรียนในสังกัด ซึ่งทางภาควิชาฯ ก็ยินดีให้การสนับสนุน ผมได้รับมอบหมายให้เป็นหัวหน้าหน้าโครงการ และมีการอบรมหลายรุ่น หัวข้อหนึ่งที่ใช้ในการอบรมคือ การซ่อมหนังสือ ซึ่งหัวข้อนี้ทางภาควิชาฯ ได้รับกวนบุคลาการของสำนักหอสมุดกลางให้เป็นวิทยากร ซึ่งผลการอบรม ครูบรรณารักษ์ที่เข้ารับการอบรมทุกรุ่นบอกเป็นเสียงเดียวกันว่า “มีประโยชน์มาก” สำนักหอสมุดกลางจึงช่วยชีวิตผมให้การเป็นหัวหน้าโครงการอบรมครูบรรณารักษ์สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ปี พ.ศ. 2517 หอสมุดได้รับการยกฐานะเป็น สำนักหอสมุดกลาง เมื่อวิทยาลัยวิชาการศึกษาได้รับการยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีฐานะเทียบเท่าคณะ มีผู้อำนวยการเป็นผู้บังคับบัญชา แต่ตอน

นับบุคลากรยังเป็นอาจารย์บรรณารักษ์กลุ่มเดิม คือทำงานห้องสมุดด้วย สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ด้วย ต่อมามีการรับบุคลากรเพิ่มเข้ามาในตำแหน่งบรรณารักษ์ เจ้าหน้าที่ห้องสมุด จนกระทั่งกำลังคนมากพอ ทางอาจารย์บรรณารักษ์จึงย้ายไปสังกัดภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ ในคณะมนุษยศาสตร์เต็มตัว แต่ในระยะแรกผู้อำนวยการสำนักยังคงเป็นอาจารย์จากภาควิชาไปรับหน้าที่ แต่ปัจจุบันมีบุคลากรจากหน่วยงานอื่นได้รับเลือกให้ไปเป็นผู้อำนวยการสำนักแล้ว ในอนาคตผมหวังว่าคงจะมีบุคลากรที่เป็นลูกหม้อของสำนักหอสมุดกลาง ได้มีโอกาสเติบโตเป็นผู้อำนวยการสำนักบ้าง

ตอนต้นเดือนเมษายน 2568 ผมได้เข้าไปที่ มศว เพื่อติดต่อกับสหกรณ์ออมทรัพย์ เสรีจตุระ พอมีเวลาผมจึงเดินไปเยี่ยมสำนักหอสมุดกลาง หลังจากไม่ได้ไปใช้บริการมาประมาณ 8 ปี พบว่าเป็นช่วงปิดภาคเรียน หอสมุดกำลังปรับปรุงทั้งภายนอกและภายในอย่างมาก เพราะตอนนี้หอสมุดสถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งต้องปรับตัวเข้าสู่ยุคสารสนเทศดิจิทัล ระบบการยืมแทนที่จะเป็นการยืมหนังสือก็เปลี่ยนเป็นการยืมทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัล ซึ่งผู้ใช้บางคนอาจจะยังไม่เข้าใจวิธีการใช้ ภาระหอสมุดต้องมีการสอนการรู้สารสนเทศดิจิทัลให้แก่ผู้ใช้ เพื่อผู้ใช้จะได้เข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัลที่หอสมุดจัดหามาให้บริการ เช่น ฐานข้อมูล ออডিโอบุ๊ก อีบุ๊ก วารสารอิเล็กทรอนิกส์ หอสมุดจะต้องอำนวยความสะดวกให้ผู้ใช้ได้เข้าถึงคอมพิวเตอร์ เข้าถึงอินเทอร์เน็ต สำหรับผู้ใช้ที่ไม่มีคอมพิวเตอร์ส่วนตัวเองได้ ไม่มีเงินพอที่จะซื้อบริการอินเทอร์เน็ตได้

ในความเห็นของผม แม้ว่าหอสมุดจะปรับตัวให้เป็นหอสมุดยุคสารสนเทศดิจิทัลแล้วก็ตาม สารสนเทศในรูปแบบสิ่งพิมพ์ก็ยังคงคงไว้ อาจเก็บเป็น Archive หรือ เอกสารสำคัญ เพราะเชื่อว่ายังมีผู้ใช้งานหนึ่งที่ยังชอบใช้ทรัพยากรสารสนเทศในรูปแบบสิ่งพิมพ์ และนานไปหนังสือ วารสารในรูปแบบสิ่งพิมพ์ก็จะเป็นแหล่งเก็บข้อมูลทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของมนุษยชาติ

---

* อติตรองศาสตราจารย์ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ